

РОЗДІЛ

09

**Системи збирання даних:
реєстрація, повідомлення
і статистика**

1. Вступ	3
2. Правові аспекти реєстрації та повідомлення	5
2.1 Реєстрація	5
2.2 Повідомлення	6
2.3 Вимоги до самозайнятих осіб щодо реєстрації та повідомлення	9
3. Критерії реєстрації та повідомлення: визначення термінів	10
4. Перелік професійних захворювань	10
4.1 Структура переліку професійних захворювань	12
4.2 Необхідність регулярного перегляду переліку професійних захворювань	13
4.3 Захворювання професійного характеру, які не включені до переліку професійних захворювань	13
5. Публікування національних статистичних даних із БЗР	15
5.1 Статистичні дані про нещасні випадки на роботі	15
5.2 Статистичні дані про професійні захворювання	16
5.3 Аварійні ситуації	16

Системи збирання даних: реєстрація, повідомлення і статистика

1. Вступ

Створення ефективних систем збирання даних із БЗР є дуже важливим інструментом управління у сфері БЗР на рівні підприємства й національному рівні. Системи збирання даних із БЗР дають змогу ухвалювати обґрунтовані рішення на основі цих даних. Зокрема, збирати дані з БЗР необхідно для:

- ▶ розвитку й покращення керівництва сферою БЗР на підприємствах;
- ▶ управління БЗР на національному рівні, зокрема:
 - ▶ розроблення національного профілю;
 - ▶ установлення пріоритетів та їхньої інтеграції в національну програму з БЗР;
 - ▶ вимірювання прогресу, досягнутого в процесі реалізації національних пріоритетів;
- ▶ звітування про прогрес на шляху досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР).

Збирання даних із БЗР на підприємстві

Збирання даних із БЗР починається на підприємстві. Воно є обов'язком роботодавця (див. розділ 4, підрозділ 3.11). Дані з БЗР на рівні підприємства дають змогу роботодавцю та спеціалісту (спеціалістам) із БЗР або відповідним службам, залученим на цьому підприємстві:

- ▶ здійснювати оцінювання ризиків;
- ▶ вживати належних запобіжних і захисних заходів;
- ▶ оцінювати ефективність ужитих запобіжних і захисних заходів.

Системи збирання даних із БЗР і управління БЗР на національному рівні

Дані з БЗР утворюють основу для встановлення пріоритетів і вимірювання прогресу. Країни, які здійснили аналіз характеру й поширеності нещасних випадків на роботі (зокрема травм зі смертельним наслідком і без смертельного наслідку), професійних захворювань, аварійних ситуацій, нещасних випадків по дорозі на роботу і з роботи, а також імовірних випадків професійних захворювань, краще здатні встановлювати пріоритети, розробляти ефективні превентивні стратегії БЗР й ухвалювати обґрунтовані політичні рішення. Дані з БЗР можуть допомогти:

- описати стан здоров'я трудящегося населення з розбивкою за віком, статтю, галузями й соціально-економічними групами;
- визначити пріоритетні сфери для політики та стратегій БЗР (зокрема стратегій та програм відшкодування і реабілітації), стратегічного планування додержання законодавства, програм професійної підготовки та освіти;
- створити інформаційну основу для досліджень у галузі професійної епідеміології та визначити можливі напрями перспективних досліджень;
- оцінити ефективність політики та стратегій запобігання;
- оцінити наслідки професійних травм і захворювань, особливо за кількістю втрачених робочих днів або відповідними витратами.

Системи збирання даних із БЗР на національному рівні вимагають наявності широкого кола джерел, що дозволить забезпечити повноту й точність цих даних. Можливими джерелами даних є:

- надані роботодавцями відповідним органам повідомлення про нещасні випадки на роботі, професійні травми, професійні захворювання, аварійні ситуації, нещасні випадки по дорозі на роботу і з роботи, а також імовірні випадки професійних захворювань;
- служби здоров'я на роботі й загальні служби охорони здоров'я, зокрема лікарі та середній медичний персонал;
- інспектори праці й національні огляди;
- повідомлення працівників та їхніх представників;
- державні та приватні страхові компанії;
- повідомлення до поліції та екстрених служб.

Системи збирання даних із БЗР і ЦСП

Країни, що збирають і використовують достовірні дані з БЗР, краще здатні виконувати своє зобов'язання з досягнення ЦСП і відповідного звітування. Для того, щоб країни могли точно вимірювати хід досягнення показників ЦСП і звітувати про результати, їм будуть потрібні достовірні та детальні дані з БЗР.

Завдання ЦСП 8.8 вимагає від країн «захищати трудові права й сприяти забезпеченню надійних і безпечних умов праці для всіх трудящих, включно з трудящими-мігрантами, особливо жінок-мігрантів, та осіб, які не мають стабільної зайнятості». Для того, щоб вимірювати хід виконання цього завдання, країни повинні звітувати про стан досягнення показника 8.8.1 «Кількість нещасних випадків на роботі зі смертельним наслідком і без смертельного наслідку на 100 тис. працівників, з розбивкою за статтю і міграційним статусом».

Міжнародні трудові норми

- [Конвенція 1981 року про безпеку та здоров'я на роботі \(№ 155\)](#)
- [Протокол до Конвенції 1981 року про безпеку та здоров'я на роботі \(№ 155\)](#)



МТН вимагають від країн створення систем збирання даних із БЗР. Конвенція № 155 вимагає від національних органів влади створення процедур повідомлення про нещасні випадки на роботі й професійні захворювання роботодавцями та, у відповідних випадках, страховими установами та іншими зацікавленими суб'єктами. Компетентні органи повинні щорічно публікувати статистичну інформацію про нещасні випадки на роботі та професійні захворювання. Крім того, у статтях 3 та 4 Протоколу 2002 року до Конвенції № 155 викладено вимоги до реєстрації та повідомлення даних із БЗР.



Корисні ресурси

The ILO has produced a number of resources to guide Member States in the establishment of efficient data collection systems, including:

- [ILO, Code of Practice on Recording and Notification of Occupational Accidents and Diseases](#), 1996. [Звід практичних правил реєстрації нещасних випадків на роботі та професійних захворювань і повідомлення про них];
- [ILO, Improvement of National Reporting, Data Collection and Analysis of Occupational Accidents and Diseases](#), 2012. [Удосконалення національних систем реєстрації нещасних випадків на роботі та професійних захворювань, збирання даних про них та їх аналізу].
- [ILO, National System for Recording and Notification of Occupational Diseases: Practical Guide](#), 2013. [Національна система реєстрації професійних захворювань: практичний посібник].
- [ILO, "World Day for Safety and Health at Work 2017: Optimize the Collection and Use of OSH Data"](#), 2017. [Всесвітній день безпеки та здоров'я на роботі – 2017: оптимізація збирання і використання даних із БЗР].

У цьому розділі посібника не розглядаються питання створення систем збирання даних. Натомість тут вивчаються правові аспекти систем повідомлення даних, тобто фактори, що можуть бути визначені законом. Їх можна викласти в основному, комплексному законі про БЗР або у виконавчому розпорядженні.

2. Правові аспекти реєстрації та повідомлення



Міжнародні трудові норми

- [Конвенція 1981 року про безпеку та здоров'я на роботі \(№ 155\)](#)
- [Протокол до Конвенції 1981 року про безпеку та здоров'я на роботі \(№ 155\)](#)
- [Конвенція 1947 року про інспекцію праці \(№ 81\)](#)

Роботодавець має обов'язок реєструвати нещасні випадки на роботі, професійні захворювання і аварійні ситуації та повідомляти про них компетентний орган, як того вимагає Протокол 2002 року до Конвенції № 155 (див. розділ 4, підрозділ 3.11 посібника). Крім роботодавця, реєструвати та повідомляти дані можуть бути зобов'язані й інші особи, зокрема лікарі (будь-який лікар, який діагностує або підозрює наявність професійного захворювання або спостерігає чи лікує пацієнта від професійної травми); середній медичний персонал; працівники та їхні представники; поліція; установи сфери страхування від травматизму на роботі.

Щоб покращити виконання цих обов'язків, у законодавстві слід визначити нижченаведені основні параметри:

- реєстрація: зміст, форма і тривалість збереження документів, які належить вести;
- повідомлення: зміст і форма повідомлень, критерії, за якими їх слід подавати, строки подання повідомлень, компетентні органи, яким їх належить подавати.

Ці аспекти обговорюються у вводі практичних правил реєстрації нещасних випадків на роботі та професійних захворювань і повідомлення про них.

2.1 Реєстрація

Національні закони або нормативні акти повинні приписувати, яку саме інформацію слід реєструвати. В ідеалі слід розробити для цього типові форми, щоб прискорити виконання відповідними особами (роботодавцями, лікарями тощо) обов'язків із реєстрації та повідомлення і спростити аналіз поданих відомостей. Ці форми зазвичай затверджуються нормативними актами.

У принципі не про кожний інцидент необхідно повідомляти до компетентного органу. Проте національні закони можуть вимагати від роботодавців ведення документації про інциденти, навіть якщо повідомляти про них не обов'язково. До таких інцидентів можуть відноситися події, в яких не мали місця тілесні ушкодження, окремі категорії аварійних ситуацій та нещасні випадки по дорозі на роботу і з роботи.

Інциденти можуть бути явною ознакою недоліків у системі управління БЗР. Отже, внутрішній реєстр інцидентів допомагає роботодавцю і групі управління БЗР виявляти прорахунки у впроваджених запобіжних і захисних заходах, виправляти їх і, таким способом, запобігати нещасним випадкам на роботі та професійним захворюванням.

У розробленому МОП зводі практичних правил реєстрації нещасних випадків на роботі та професійних захворювань і повідомлення про них рекомендовано, щоб у національних законах або нормативних актах було зазначено, зокрема:

- (a) зміст і формат таких документів;
- (b) строк складання таких документів;
- (c) період часу, протягом якого вони повинні зберігатися;
- (d) що такі документи слід отримувати та вести так, щоб забезпечити конфіденційність персональних і медичних даних відповідно до національних законів і нормативних актів, умов та практики, причому згідно з пунктом 6 Рекомендації № 171;
- (e) що роботодавець повинен визначити компетентну особу на рівні підприємства для підготовки та ведення документів;
- (f) співпраця в здійсненні процедур реєстрації у випадку одночасного провадження двома або кількома роботодавцями діяльності на одному об'єкті.

2.2 Повідомлення

Компетентні органи, які слід повідомляти

У зводі практичних правил реєстрації нещасних випадків на роботі та професійних захворювань і повідомлення про них рекомендовано визначити в національних законах або нормативних актах національний орган влади, який роботодавці (або інші особи чи установи) повинні повідомляти про нещасні випадки на роботі, професійні захворювання, аварійні ситуації та нещасні випадки по дорозі на роботу та з роботи. Це може бути один орган або відразу декілька органів, зокрема:

- (a) відповідний правозастосовний орган (наприклад, згідно зі статтею 14 Конвенції № 81 слід повідомляти інспекцію праці);
- (b) відповідна страхова установа;
- (c) орган статистики;
- (d) будь-який інший орган.

Може знадобитися повідомляти безпосередньо міністерства праці, охорони здоров'я і соціального захисту.

Зміст повідомлень

У національних законах або нормативних актах слід указати інформацію, яка повинна бути включена до повідомлення. Стаття 5 Протоколу 2002 року до Конвенції № 155 вимагає включення до повідомлення такої інформації:

- (a) дані про підприємство, установу і роботодавця;
- (b) залежно від обставин, дані про травмованих осіб і про характер травми чи захворювання;
- (c) відомості про робоче місце, обставини нещасного випадку чи аварійної ситуації, а стосовно професійного захворювання — відомості про обставини впливу небезпечних для здоров'я факторів.

У зводі практичних правил реєстрації нещасних випадків на роботі та професійних захворювань і повідомлення про них рекомендовано включати до повідомлення також нижчезазначену інформацію:

- (a) підприємство, установа й роботодавець: контактні дані роботодавця та підприємства, вид економічної діяльності, чисельність працівників;
- (b) прізвище, адреса, статус зайнятості, професія і стаж роботи травмованої особи або особи, постраждалої від професійного захворювання;
- (c) опис травми чи нещасного випадку, зокрема характер і місце травми, географічне розташування, дата й час події, обставини, що призвели до неї;
- (d) якщо це професійне захворювання — найменування й характер захворювання, шкідливі фактори, процеси або вплив, що могли бути спричинені цим захворюванням, тривалість впливу шкідливих факторів і дата встановлення діагнозу.

З практичних міркувань зміст зареєстрованої інформації та повідомлення можна узгодити. Зміст обов'язкових документів повинен як мінімум включати зміст повідомлень, для того, щоб усі дані, що мають повідомлятися, також обов'язково були зареєстровані.

Строки направлення повідомлень

У зводі практичних правил реєстрації нещасних випадків на роботі та професійних захворювань і повідомлення про них рекомендовано встановити в національних законах або нормативних актах, що дані повинні бути повідомлені:

- (a) у найкоротший строк відразу після реєстрації нещасного випадку на роботі, який спричинив смерть;
- (b) щодо інших нещасних випадків на роботі та професійних захворювань — у встановлені строки.

Форма повідомлення

У зводі практичних правил реєстрації нещасних випадків на роботі та професійних захворювань і повідомлення про них рекомендовано визначити в національних законах або нормативних актах установлену типову форму, яку слід використовувати для повідомлень, що направляються компетентному органу. Цією формою може бути:

- (a) звіт про нещасний випадок для інспекції праці;
- (b) звіт про відшкодування для страхової установи;
- (c) звіт для органу статистики;
- (d) єдина форма, що містить усі важливі дані для всіх органів.

Повідомлення про професійні захворювання іншими особами, ніж роботодавці

Як зазначено вище, усеосяжна й надійна національна система даних із БЗР включає інформацію, отриману не тільки від роботодавців, а й від цілої низки інших зацікавлених суб'єктів.

Статтю 4(b) Протоколу 2002 року встановлено, що «вимоги та процедури стосовно повідомлення визначають, ... залежно від обставин, заходи, яких повинні вживати страхові установи, служби здоров'я на роботі, медичні установи та інші безпосередньо зацікавлені органи для повідомлення про нещасні випадки на роботі та професійні захворювання».

Законодавством про БЗР має бути встановлено обов'язок інших осіб, зокрема лікарів, повідомляти про випадки професійних захворювань і травматизму.



Приклад із практики країн 143

Домініка

Статтею 5 Закону 1951 року про повідомлення про нещасні випадки та професійні захворювання встановлено: «(1) Кожний кваліфікований практикуючий лікар, який спостерігає пацієнта, що, на його думку, має професійне захворювання, отримане в процесі його трудової діяльності як працівника, або якого викликано до такого пацієнта, негайно направляє Уповноваженому з питань праці відповідне повідомлення, якщо воно вже не направлено раніше, з зазначенням прізвища й повної поштової адреси пацієнта та захворювання, на яке, на думку лікаря, хворіє пацієнт, а також найменування й адресу місця, де пацієнт працює або працював, та його роботодавця.

(2) Якщо кваліфікований практикуючий лікар не направив повідомлення відповідно до вимог цього розділу, він є винним у правопорушенні й підлягає засудженню в порядку сумарного провадження до штрафу в розмірі ста доларів».

Марокко

Статтею 324 Трудового кодексу встановлено: «Лікар-профпатолог повинен повідомляти про всі випадки професійних захворювань і нещасні випадки на роботі».

Румунія

Стаття 27(2) Закону 2006 року про безпеку та здоров'я (№ 319) говорить: «Будь-який лікар, зокрема лікар-профпатолог, який працює на підприємстві, повідомляє про будь-яку підозру щодо професійних захворювань місцеві органи охорони здоров'я».

КЕЗКР зазначив, що вимога про повідомлення відповідного органу про професійні захворювання й нещасні випадки на роботі передбачена законодавством більшості країн, які подали доповіді.¹ Він зауважив, однак, що в практиці країн є відмінності, тож якщо цю практику не узгодити, порівняння на міжнародному рівні для оцінювання рівня додержання законодавства, забезпечення його застосування і вжиття превентивних заходів може бути унеможливлено або принаймні дуже ускладнено.² Отже, необхідно посилити одноманітність підходів країн із погляду термінології, статистичної інформації та збирання даних.



Приклад із практики країн 144

Країна	Відповідний закон
Бахрейн	<i>Наказ Міністра № 12 від 2013 року про процедури повідомлення про нещасні випадки на роботі та професійні захворювання</i>
Болгарія	<i>Постанова про виявлення, розслідування, реєстрацію нещасних випадків на роботі та повідомлення про них (1999 рік)</i> <i>Постанова про порядок повідомлення про випадки професійних захворювань, їх реєстрацію, перевірку та подання звітності про них і відповідні вимоги (2008 рік)</i>
Куба	<i>Реєстрація та розслідування нещасних випадків на роботі, постанова №19/03</i>
Гренада	<i>Закон 1951 року про повідомлення про нещасні випадки та професійні захворювання</i>

¹ ILO, *Promoting a Safe and Healthy Working Environment: General Survey concerning the Occupational Safety and Health Convention, 1981 (No. 155), the Occupational Safety and Health Recommendation, 1981 (No. 164), and the Protocol of 2002 to the Occupational Safety and Health Convention, 1981*, ILC.98/III(1B), 2009, para. 230. [МОП, Заохочення безпечного і здорового робочого середовища. Загальний огляд щодо Конвенції 1981 р. про безпеку та здоров'я на роботі (№ 155), Рекомендації 1981 р. щодо безпеки та здоров'я на роботі (№ 164) і Протоколу 2002 р. до Конвенції 1981 р. про безпеку та здоров'я на роботі, п. 230].

² ILO, *General Survey*, 2009, para. 223.

2.3 Вимоги до самозайнятих осіб щодо реєстрації та повідомлення

Самозайняті особи часто не мають необхідної інфраструктури, ресурсів і компетентності для управління власною безпекою і здоров'ям, зокрема для виконання відповідних обов'язків, як-от реєстрація нещасних випадків на роботі та професійних захворювань і повідомлення про них. Крім того, самозайняті особи можуть не мати можливості реєструвати ці випадки й захворювання та повідомляти про них через серйозність нещасного випадку, що трапився з ними, або отриманого захворювання. Отже, важливо покласти цей обов'язок на відповідну особу, а не тільки на самозайнятих осіб. Такою особою може бути, наприклад, особа, яка уклала із самозайнятою особою договір про надання послуг останньою, якщо така особа була присутня під час нещасного випадку, або тимчасовий власник робочої зони, в якій трапився нещасний випадок.

У зводі практичних правил реєстрації нещасних випадків на роботі та професійних захворювань і повідомлення про них рекомендовано, щоб національні закони або нормативні акти про реєстрацію нещасних випадків на роботі, професійних захворювань, аварійних ситуацій та інших інцидентів, повідомлення про них і відповідну звітність поширювалися також на самозайнятих осіб.

У вищезгаданому зводі практичних правил запропоновано вказувати в національних законах або нормативних актах, що повідомлення про нещасні випадки на роботі, професійні захворювання й аварійні ситуації, що сталися із **самозайнятими особами на їхніх власних підприємствах**, повинні направлятися компетентним органам у такому порядку:

- (а) у випадку смерті або нещасного випадку на роботі без смертельного наслідку, професійного захворювання або аварійної ситуації, що позбавляє самозайняту особу здатності направити повідомлення, повідомлення направляється особою, яка контролює даний об'єкт, або в порядку, приписаному компетентним органом;
- (б) в інших випадках повідомлення подається самозайнятими особами самостійно.

У зводі практичних правил запропоновано також зазначати в національних законах або нормативних актах, що повідомлення про нещасні випадки на роботі, професійні захворювання й аварійні ситуації, що сталися із самозайнятими особами не на їхніх власних підприємствах, повинні:

- (а) реєструватися й направлятися до компетентного органу роботодавцем підприємства, на якому працює самозайнята особа;
- (б) направлятися до відповідної страхової установи самозайнятою особою.

Закони, які регулюють діяльність екстрених служб, медичних закладів і поліції, повинні включати вимоги щодо повідомлення про нещасні випадки та професійні захворювання стосовно всіх працівників, зокрема й самозайнятих.



Приклад із практики країн 144bis

Сингапур

*Постанова про безпеку та здоров'я на робочому місці (повідомлення про інциденти), 2006 рік
Статті 4, 6*

Якщо на робочому місці трапився нещасний випадок, що призвів до смерті особи, яка не працювала там, або до смерті самозайнятої особи, тимчасовий власник робочого місця у якнайкоротший строк повідомляє Уповноваженого про цей випадок.

Якщо з особою, яка не працює, або самозайнятою особою трапився нещасний випадок на робочому місці, внаслідок чого цю особу необхідно госпіталізувати на предмет лікування отриманої травми, тимчасовий власник робочого місця у якнайкоротший строк повідомляє Уповноваженого про цей випадок.

3. Критерії реєстрації та повідомлення: визначення термінів



Міжнародні трудові норми

- [Протокол до Конвенції 1981 року про безпеку та здоров'я на роботі \(№ 155\)](#)
- [Конвенція 1964 року про допомоги у випадках виробничого травматизму \(№ 121\)](#)

У національному законодавстві слід чітко визначити відповідні терміни, зокрема «нещасні випадки на роботі», «професійні захворювання», «аварійні ситуації» та «нещасні випадки по дорозі на роботу і з роботи», щоб усі зацікавлені сторони (працівники, роботодавці, державні службовці тощо) повністю розуміли, що саме необхідно реєструвати й про що саме необхідно повідомляти.

Стаття 7 Конвенції № 121 вимагає від держав-членів МОП установити «визначення терміну «нещасний випадок на роботі», з огляду на умови, за яких нещасний випадок у дорозі вважається нещасним випадком на роботі», і навести таке визначення «у своїх доповідях про застосування цієї Конвенції, які подаються відповідно до статті 22 Статуту Міжнародної організації праці».

66
99

Визначення

Визначення термінів, наведені в міжнародних трудових нормах (Протокол 2002 року до Конвенції № 155)

Нещасний випадок на роботі — ситуація, що виникає у зв'язку з роботою чи під час роботи, яка стає причиною травми зі смертельним наслідком чи без смертельного наслідку.

Професійне захворювання — будь-яке захворювання, отримане в результаті впливу факторів ризику, що виникають у зв'язку з трудовою діяльністю.

Аварійна ситуація — подія, що легко визначається згідно з національними законами й нормативними актами, яка може бути причиною травми чи захворювання осіб, які виконують роботу, чи населення.

Нещасний випадок по дорозі на роботу і з роботи — нещасний випадок, що став причиною смерті чи іншого ушкодження здоров'я працівника і трапився безпосередньо на шляху слідування між місцем роботи та:

- (i) основним або тимчасовим місцем проживання працівника; або
- (ii) місцем, де працівник зазвичай приймає їжу; або
- (iii) місцем, де працівник зазвичай отримує заробітну плату.

4. Перелік професійних захворювань

Систематизація наслідків для здоров'я, які, як точно відомо, спричинені певними умовами праці, засобами (зазвичай у формі *переліку професійних захворювань*), речовинами та факторами, полегшує виявлення й діагностику захворювань професійного характеру. Визначати, які захворювання викликані трудовою діяльністю, важливо для цілей реєстрації та повідомлення, а також для створення компенсаційного механізму. Зазвичай у законі приймається припущення про те, що будь-яке захворювання, занесене до переліку професійних захворювань, має професійний характер, якщо особа, яка захворіла на нього, зазнає впливу тих умов праці, засобів, речовин або факторів, що спричиняють такі захворювання.



Міжнародні трудові норми

- [Рекомендація 2002 року про перелік професійних захворювань \(№ 194\)](#)
- [Конвенція 1964 року про допомоги у випадках виробничого травматизму \(№ 121\)](#)
- [Рекомендація 1964 року щодо допомог у випадках виробничого травматизму \(№ 121\)](#)

Стаття 8 Конвенції № 121 говорить: «Кожний член Організації:

- встановлює перелік захворювань, який містить принаймні захворювання, наведені в табл. I, що додається до цієї Конвенції, котрі розглядатимуться як професійні захворювання за визначених умов;
- вводить до свого законодавства загальне визначення професійних захворювань, яке буде достатньо широким, щоб охопити принаймні захворювання, перелічені в табл. I, яка додається до цієї Конвенції; або
- встановлює перелік захворювань відповідно до пункту а), доповнений загальним визначенням професійних захворювань або іншими положеннями, які встановлюють професійний рід захворювань, що не ввійшли до переліку або проявляються за умов, відмінних від установлених.

Підхід, наведений у статті 8(a), загалом називають «системою на основі переліку», у статті 8(b) – «системою на основі загального визначення», а в статті 8(c) – «змішаною системою».



Варіанти політики

Різні стратегічні варіанти			
	(a) Система на основі переліку	(b) Система на основі загального визначення	(c) Змішана система
Переваги	- Містить перелік захворювань, які за припущенням мають професійне походження - Полегшує визначення компенсації - Слугує орієнтиром для профілактичних заходів	- Теоретично охоплює всі професійні захворювання: вона забезпечує найширший і найгнучкіший захист	- Поєднує в собі переваги варіантів (a) і (b) та зменшує їхні недоліки
Недоліки	- Обмежена певною кількістю професійних захворювань - Повинна регулярно переглядатися й оновлюватися	- Доводити професійне походження захворювання повинен постраждалий - Часто означає необхідність арбітражного розгляду окремих справ - Не може слугувати орієнтиром для профілактичних заходів	

У Рекомендації № 194 зазначено, що компетентний орган повинен розробити національний перелік професійних захворювань для попередження, реєстрації, повідомлення та, за можливості, компенсації. Це слід робити, консультуючись із найбільш представницькими організаціями роботодавців і працівників, методами, що відповідають національним умовам і практиці (пункт 2).

У Рекомендації № 194 запропоновано «змішану систему», зокрема національним органам влади пропонується включити до національного переліку професійних захворювань:

- принаймні захворювання, наведені в Таблиці I Конвенції 1964 року про допомоги у випадках виробничого травматизму (№ 121) з поправками, внесеними в 1980 році;
- інші захворювання, що містяться в переліку професійних захворювань, доданому до цієї Рекомендації (з останніми змінами, внесеними у 2010 році);
- розділ «Імовірні професійні захворювання».

4.1 Структура переліку професійних захворювань

Установлений МОП перелік професійних захворювань побудований за нижченаведеними критеріями:

1. Захворювання, спричинені впливом різних речовин і факторів у процесі трудової діяльності
 - 1.1. Захворювання, спричинені хімічними речовинами
 - 1.2. Захворювання, спричинені фізичними факторами
 - 1.3. Біологічні речовини та інфекційні й паразитарні захворювання
2. Професійні захворювання у випадку ураження окремих органів і систем
 - 2.1. Професійні захворювання органів дихання
 - 2.2. Шкірні захворювання
 - 2.3. Захворювання кістково-м'язової системи
 - 2.4. Розумові та поведінкові розлади
3. Професійний рак
4. Інші захворювання

Звичайно, логічно буде дотримуватися цієї класифікації, але вона є не єдиним можливим варіантом. У деяких країнах обрано дещо інші види структури переліку.



Приклад із практики країн 145

Європейський Союз

Структура груп професійних захворювань у ЄС передбачає такі розділи:

1. Захворювання, спричинені хімічними речовинами
2. Шкірні захворювання, спричинені речовинами й засобами, не включеними до інших розділів
3. Захворювання, спричинені вдиханням речовин і засобів, не включених до інших розділів
4. Інфекційні та паразитарні захворювання (стосуються здебільшого біологічних небезпечних факторів)
5. Захворювання, спричинені фізичними факторами

ЄС розробив також перелік захворювань, що можуть бути професійними за походженням, про які необхідно повідомляти і які можуть пізніше розглядатися на предмет включення до переліку професійних захворювань ЄС, згаданого вище. ЄС групує такі ймовірні професійні захворювання за тим самим принципом, за яким побудовано список професійних захворювань.

У будь-якому разі найважливішим пріоритетом є формування національного переліку професійних захворювань, який включає як мінімум ті професійні захворювання, що включені до переліку професійних захворювань МОП, а також інші захворювання, які, як доведено науковими даними, мають професійне походження, якщо є необхідний причинно-наслідковий зв'язок між факторами ризику та захворюванням.

4.2 Необхідність регулярного перегляду переліку професійних захворювань

Перелік професійних захворювань слід регулярно оновлювати за результатами розвитку науки в цій галузі. Еталоном для забезпечення актуальності національних переліків є перелік професійних захворювань МОП; востаннє він був переглянутий і оновлений у 2010 році на тристоронній нараді експертів, скликаній Адміністративною радою Міжнародного бюро праці.

Перелік професійних захворювань повинен бути легким для перегляду. З цієї причини його часто додають до постанови, що має силу закону, яка стосується професійних захворювань (наприклад, в Алжирі, Китаї, Монако і Великій Британії), або включають до окремого закону (наприклад, у Колумбії). У Фінляндії він входить до наказу, виданого згідно з законом про професійні захворювання. У Франції перелік професійних захворювань оформлений у вигляді окремих таблиць для кожної категорії захворювань, які додаються до Кодексу соціального забезпечення. Отже, до цих таблиць можна вносити зміни без постійного законодавчого затвердження всього переліку загалом.

Закони також можуть включати критерії ухвалення рішення про те, чи слід вважати захворювання професійним і, отже, включити його до переліку професійних захворювань, або вимагати від органів влади встановити такі критерії.



Приклад із практики країн 146

Данія

Розділ 1 Адміністративного наказу про Перелік професійних захворювань, про які необхідно повідомляти з 1 січня 2005 року

Захворювання відповідає вимогам для визнання його професійним згідно з розділом 7(1)(i) Закону про страхування від травматизму на роботі, якщо виконані нижченаведені умови:

- (i) шкідливий вплив має таку силу і тривалість, що, згідно з медичною документацією, здатний спричинити це захворювання;
 - (ii) згідно з медичною документацією патологічна картина відповідає шкідливому впливу й захворюванню;
 - (iii) відсутні будь-які фактори, які дають визнати без будь-яких розумних сумнівів імовірність того, що захворювання було спричинене обставинами, які не стосуються трудової діяльності (розділ 8(1) закону).
- (2) Крім того, повинні бути виконані особливі умови, встановлені за окремим позиціями Переліку професійних захворювань (Додатки 1 і 2, показчик).

4.3 Захворювання професійного характеру, які не включені до переліку професійних захворювань

Для того, щоб уникнути зайвих складнощів і навантаження на установи й працівників, перелік професійних захворювань і компенсаційні механізми повинні бути узгоджені так, щоб закон передбачав виплату компенсації за всі без винятку професійні захворювання.

Країнам слід установити порядок визнання захворювань професійними і, отже, такими, що надають право на отримання компенсації. Критерії діагностування захворювання як професійного мають два основні елементи:

- (a) причинно-наслідковий зв'язок між контактом із певним фактором ризику на робочому місці та наслідком для здоров'я;
- (b) включення захворювання до переліку професійних захворювань.

Органи, відповідальні за формування політики, можуть також передбачити в законодавстві можливість визнання професійними захворювань, які не включені до переліку професійних

захворювань, і виплату відповідної компенсації, якщо встановлено наявність причинно-наслідкового зв'язку. Це питання зазвичай регулюється в законодавстві, що стосується страхування від травматизму на роботі, і тому не може бути включене до закону про БЗР. Проте правова реформа законодавства про БЗР може бути слушною нагодою для обговорення цього специфічного аспекту. Деякі доречні приклади з практики країн наведено нижче (приклад із практики країн 147).

Україні важливо встановити законом точний порядок, якого слід дотримуватися для визнання захворювання таким, що має професійний характер, якщо воно відсутнє в переліку професійних захворювань. Якщо покласти тягар доведення виключно на працівника (див. приклад із практики країн 147, Еритрея), це може практично унеможливити поширення норм про компенсацію на інші захворювання, ніж ті, що зазначені в переліку професійних захворювань. Це пояснюється тим, що працівник зазвичай не має знань і засобів для виявлення захворювання і довести його професійне походження. Отже, оцінювання причинно-наслідкового зв'язку повинно здійснюватися кваліфікованими спеціалістами, а саме лікарем і (або) науковим комітетом, із яким працівник за потреб повинен співпрацювати (див. приклад із практики країн 147, Франція).

Принцип компенсації за захворювання професійного походження, які не включені до переліку професійних захворювань, може бути інтегровано до самого переліку (див. приклад із практики країн 147, Уганда). Інший варіант із погляду компенсацій — вважати захворювання, які не зазначені в переліку професійних захворювань, але мають професійний характер, нещасними випадками на роботі та виплачувати за них компенсацію як за такі випадки (див. приклад із практики країн 147, Сингапур).



Приклад із практики країн 147

Положення й зауваження

Країна	Положення	
Центрально-африканська Республіка	<i>Указ 2009 року № 09.116 про введення в дію Закону 2006 року № 06.035 про соціальне забезпечення, ст. 84</i>	Захворювання, яке не включене до переліку професійних захворювань, вважається професійним, якщо встановлено, що воно по суті та безпосередньо спричинене звичною роботою постраждалого.
Еритрея	<i>Декларація про працю № 118/2001, ст. 72(4)</i>	Працівник має право на компенсацію, якщо він установив професійне походження набутого ним захворювання.
Уганда	<i>Закон 2000 року про компенсацію працівникам (№ 8), додаток 3, частина viii, п. 54</i>	Будь-яке інше захворювання (не зазначене в законі) вважається професійним, якщо можна науково довести його професійне походження.
Парагвай	<i>Указ № 5.649/2010 про ухвалення переліку професійних захворювань, ст. 4.2</i>	Інші професійні захворювання, не зазначені в переліку, визнаються професійними і, отже, дають право на компенсацію, якщо науковим шляхом, відповідними методами та згідно з національною практикою встановлено прямий зв'язок між виконуваними завданнями та цим професійним захворюванням.
Франція	<i>Кодекс соціального забезпечення, ст. L461-1</i>	Якщо працівники, які є жертвами професійних захворювань, що не включені до переліку професійних захворювань, і які в результаті набуття цих захворювань отримали 25-відсотковий ступінь інвалідності або померли, вони отримують компенсацію, якщо регіональні комітети з визнання професійних захворювань визнають ці захворювання професійними.
Сингапур	<i>Закон 2008 року про компенсацію у випадку травматизму на роботі, ст. 4 (1A), другий додаток</i>	Якщо працівник набув захворювання, яке не зазначене в першій графі другого додатку, але яке можна безпосередньо віднести на рахунок впливу хімічної чи біологічної речовини, що мав місце внаслідок його трудової діяльності або у її процесі, а непрацездатність або смерть цього працівника є результатом цього захворювання, компенсація виплачується так, ніби це захворювання є тілесним ушкодженням через нещасний випадок, що стався внаслідок вищезгаданої трудової діяльності або в її процесі, і всі інші положення цього закону застосовуються відповідним чином з урахуванням цього розділу.

5. Публікування національних статистичних даних із БЗР

Протокол 2002 року до Конвенції № 155 вимагає від держав-членів МОП щорічно публікувати національні статистичні дані з БЗР і аналіз даних про нещасні випадки на роботі, професійні захворювання та, залежно від обставин, аварійні ситуації й нещасні випадки по дорозі на роботу і з роботи. Ці статистичні дані складаються згідно із системами класифікації, сумісними з останніми відповідними міжнародними системами, розробленими під егідою МОП або інших компетентних міжнародних організацій. Конвенція № 81 також передбачає, що щорічний звіт інспекції праці повинен містити дані про нещасні випадки на роботі та професійні захворювання.

Усі зібрані дані, незалежно від джерела, повинні розроблятися з використанням таких самих показників, що й показники, використовувані в національній системі повідомлення про нещасні випадки на роботі та професійні захворювання.



Корисні ресурси

МОП опублікувала низку ресурсів, які слугують для держав-членів МОП орієнтиром у формуванні ними національної статистики з БЗР, як, наприклад:

- Resolution concerning statistics of occupational injuries (resulting from occupational accidents), 1998 [Резолюція щодо статистики професійного травматизму в результаті нещасних випадків на роботі];
- Occupational injuries statistics from household surveys and establishment surveys, an ILO Manual of Methods, 2008 [Статистика професійного травматизму за результатами обстежень домогосподарств і організацій. Посібник із методик];
- Guide on the Harmonization of Labour Inspection Statistics [Посібник з уніфікації статистики інспекції праці], Collection and Use of Labour Inspection Statistics, a short guide, 2016 [Збирання і використання статистичних даних інспекції праці. Стислий посібник].

У зводі практичних правил реєстрації нещасних випадків на роботі та професійних захворювань і повідомлення про них рекомендовано класифікувати статистичні дані про нещасні випадки на роботі, професійні захворювання і аварійні ситуації як мінімум за галузями економічної діяльності, в яких вони мають місце, а за можливості — відповідно до:

- (а) важливих характеристик працівників, як-от статус зайнятості, стать, вік або вікова група; або
- (б) важливих характеристик підприємства.

У зводі практичних правил запропоновано також, щоб період, охоплений статистичними даними про нещасні випадки на роботі та професійні захворювання, не перевищував одного календарного року, а статистичні дані про професійні захворювання самозайнятих осіб показувалися окремо.

Формування статистичних даних на національному рівні можуть вимагати закон або інші документи, наприклад, внутрішні циркуляри в міністерствах. Системи компенсації працівникам відіграють ключову роль у збиранні актуальної статистичної інформації, отже, слід створити механізм співпраці й кооперації між органом, який керує системами компенсації працівникам, й органом, що відповідає за статистику.

5.1 Статистичні дані про нещасні випадки на роботі

У зводі практичних правил реєстрації нещасних випадків на роботі та професійних захворювань і повідомлення про них рекомендовано публікувати стосовно нещасних випадків на роботі як мінімум нижченаведені статистичні дані:

- (а) загальна кількість постраждалих із розбивкою:
 - (i) за нещасними випадками, що призвели до смерті; та
 - (ii) за не смертельними травмами, що призвели до втрати працездатності мінімум на три дні підряд, не враховуючи дня нещасного випадку;
- (б) загальна кількість утрачених робочих днів через не смертельні травми, включно з першими трьома днями.

Якщо необхідна інформація наявна, вищезазначені статистичні дані можна далі деталізувати так:

(a) загальна кількість постраждалих:

- (i) від нещасних випадків, що призвели до смерті, з розбивкою на смертельні наслідки, які трапилися протягом 30 днів із моменту нещасного випадку, і смертельні наслідки, які трапилися в період із 31-го до 365-го дня після нещасного випадку;
- (ii) від нещасних випадків без смертельного наслідку, з розбивкою на такі категорії: без втрати робочого часу або невиходів на роботу (згідно з національним визначенням); із втратою робочого часу (не враховуючи день нещасного випадку) до трьох днів і понад трьох днів;

(b) загальна кількість утрачених робочих днів через несмертельні травми, з розбивкою на такі категорії: втрата робочого часу до трьох днів і понад трьох днів.

Де можливо, у статистичних даних про нещасні випадки на роботі, які готує компетентний орган, слід указувати підсумок і дані з розбивкою. В ідеалі компетентний орган має уточнити, у чому вимірюється втрачений робочий час, зазначений у статистиці нещасних випадків на роботі: у календарних днях, буднях, робочих днях або робочих змінах.

5.2 Статистичні дані про професійні захворювання

У зводі практичних правил реєстрації нещасних випадків на роботі та професійних захворювань і повідомлення про них рекомендовано, щоб компетентний орган публікував статистичні дані про професійні захворювання, зокрема загальну кількість повідомлених випадків кожного з захворювань, включених до переліку професійних захворювань, приписаного компетентними органами.

5.3 Аварійні ситуації

У зводі практичних правил реєстрації нещасних випадків на роботі та професійних захворювань і повідомлення про них рекомендовано, щоб компетентний орган публікував статистичні дані про кількість і види аварійних ситуацій, про які направлено повідомлення.